

LATGALES DZIESMU SVĒTKI: HRONOĻIĶIĶAS ASPEKTS

Ēvalds Daugulis

Atslēgvārdi: Latvija, vēsture (19. gadsimta beigās, 20. gadsimts, 21. gadsimts), Daugavpils, Rēzekne, kormūzika

Ievadam

Vispārējie latviešu Dziesmu un Deju svētki pieder pie būtiskākajiem kultūras notikumiem Latvijā un spilgtākajām latviešu nacionālās identitātes izpausmēm. Gan mūsu zemes, gan Igaunijas un Lietuvas Dziesmu svētku tradīcijas kopš 2003. gada ir iekļautas UNESCO Reprerentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā.

Kā jau zināms, dziesmu svētku kustības iedīgli rodami 19. gadsimta pirmajā pusē Vācijā, Austrijā un Šveicē. To iespaidā arī Baltijas kultūrtelpā 19. gadsimta otrajā pusē aizsākās apvienoto amatierkoru *a cappella* kopdziedāšana jeb Dziesmu svētki. Sākotnēji tos rīkoja vācbaltieši (1857, 1861, 1866, 1880, pārmaiņus Rēvelē jeb tagadējā Tallinā un Rīgā). Taču jau 1869. gadā Tērbatā (Tartu) notika arī Pirmie Vispārējie igauņu Dziesmu svētki. 1873. gadā šādus svētkus Rīgā organizēja latvieši, bet 1924. gadā Kauņā pirmoreiz valsts mēroga Dziesmu dienai pulcējās lietuvieši. Vēl agrāk vācu dziesmu svētku ideju pārtvēra mācītājs un rakstnieks Juris Neikens, kurš 1864. gada pavasarī sarīkoja latviešu vīru koru dziedāšanas svētkus Dikļos (Vidzemē), savukārt Jāņa Bētiņa organizētie Kurzemes dziesmu svētki Dobelē notika 1870. gadā. Bet kad tad pirmie šāda veida svētki risinājās Latgalē?

Meklējot atbildi uz šo jautājumu, vispirms jāatzīst, ka pretstatā publikācijās plaši atspoguļotajai Vispārējo Dziesmu svētku kustībai (piem., Bērzkalns 1965, Grauzdiņa 2004, 2010 u. c.) Latgales dziesmu svētku vēsture pagaidām analizēta visai maz. Ir bijuši daži mēģinājumi sākt tās sistemātisku raksturojumu, to vidū īpaši jāatzīmē muzikoloģes Ilonas Rupaines diplomdarbs (Rupaine 1990) un uz šī pamata tapusī publikācija *Latgales dziesmu svētku tradīcija. Ieskatš svētku vēsturē līdz 1940. gadam* (Rupaine 2005), tomēr visaptveroša pētījuma aizvien vēl nav.

Mūsdienu muzikologu atklājumi lēni sasniedz sabiedrību un ne pārāk daudz ietekmē tās apziņu par mūzikas vēstures procesiem. To varam attiecināt arī uz Latgales dziesmu svētku hronoloģiju. Vēl arvien, sastādot koncertu programmas, tiek nekritiski izmantoti avoti, kas ietver kļūdainu informāciju. Pat 2010. gada Latgales dziesmu svētku programmā lasām: "Latgales dziesmu svētkiem – 70. Pirmie dziesmu svētki Latgalē notika Daugavpilī 1940. gada 15.–16. jūnijā, kas

klūva par liktenīgajiem pēdējiem dziesmu svētkiem brīvajā Latvijā.” (*Latgales dziesmu svētki “Mana pils Daugavpils”* 2010) Šāda pati neprecīza informācija sniegta arī tīmeklī, multimediju resursā *Dziesmotā Latgale* (*Par Dziesmu svētkiem* b. g.).

Pagaidām Latgales dziesmu svētkiem nav vienotas numerācijas. Daži pētnieki to uzskaitē ievēro padomju laika tradīcijas, citi turpretī tiecas aptvert arī Latvijas pirmā neatkarības perioda svētkus. Ilona Rupaine konstatē, ka 20. gadsimta 20.–30. gados prese gandrīz katrus dziesmu svētkus dēvē par pirmajiem, kaut gadās arī pa izņēmumam: 1940. gada svētki kādā izdevumā tika nodēvēti par trešajiem, citā publikācijā kā trešie minēti 1935. gada dziesmu svētki. Savā rakstā turpinu Rupaines ieteikto kompromisa ceļu: ar norādēm *pirmie, otrie* u. tml. tiks apzīmēti vienīgi mērogā un dalībnieku skaita ziņā plašākie dziesmotie sarīkojumi (Rupaine 2005: 20–21). Svētku uzskaitījumā ietverti Latvijas neatkarības pirmajā periodā (1918–1940), vācu okupācijas gados (1941–1944), padomju okupācijas laikā (1944–1990) un atjaunotajā Latvijā (1990–2015) notikušie svētki.

Rakstā izmantoti dažādi vēstures pirmavoti, jo īpaši pagātnes laikraksti un žurnāli (*Latgales Vēstnesis, Daugavas Vēstnesis, Jaunākās Ziņas* u. c.). Savukārt, lai izveidotu svētku visaptverošu hronoloģiju, ņemts vērā reģionālais faktors (gan Dienvid-, gan Ziemeļlatgales pārstāvniecība), pasākuma nosaukums, svētku mērķis u. c. aspekti. Vienlaikus tiek skartas tādas tēmas kā novada kora un to dalībnieku skaits, kora veids, virsdiriģenti un viņu sniegums, repertuārs, svētku mākslinieciskā kvalitāte, svētku programma, koncertā iekļautie žanri (kormūzika, simfoniskā, tradicionālā mūzika, pūtēju orķestru repertuārs utt.). Raksta mērķis ir izveidot un argumentēt iespējami pilnīgu, arī mūsdienu norises aptverošu Latgales dziesmu svētku hronoloģiju. Līdz ar to šoreiz netiks sīki apspriesti vairāki citi problēmjautājumi, kas saistīti ar šiem svētkiem un varētu kļūt par atsevišķu pētījumu tēmām.

135

Latgales dziesmu svētku priekšvēsture

Vēstures avoti liecina, ka laicīgās kordziedāšanas attīstība Latgalē sākusies šī reģiona ziemeļos. 1875. gadā Bērzpils pagasta Beņislavā, nesen atvērta skolā, Vidzemes skolotāju semināra absolvents Andrejs Lesnieks dibināja pirmo laicīgo Latgales kori. Tā repertuāru lielākoties veidoja Jāņa Cimzes apdarinātās latviešu tautasdziesmas. 1880. gadā beņislavieši piedalījās arī Otrajos Vispārējos Dziesmu svētkos Rīgā (Rupaine 2005: 15; Vīcupa 2017). Šajā pašā gadā darbību uzsāka Mārtiņa Brasliņa dibinātais koris Strūžānos, 1890. gadā – arī Vickopa vadītais koris Tilžā (Rupaine 2005: 15).

Nozīmīga loma Latgales kultūrvēsturē bija 1903. gadā Pēterburgā izveidotajai *Piterburgas latviešu muzikāliskajai bīdreibai*. Tās nosaukumā

tika ietverts vārds *latviešu*, jo tolaik *latgaliešu* jēdziena pieminēšana pat tādā organizācijā, kas Latgalē nedarbojas, bija nevēlama. Par biedrības priekšsēdi tika ievēlēts Francis Trasuns, un sākotnēji tajā bija aptuveni 150 dalībnieku (Rupaine 2005: 15).

Apzīmējums *muzikāliskā* bija iecerēts tikai kā aizsegs, jo biedrības pamatuzdevums bija vienot lielpilsētā izkļīdušos tautiešus; tomēr tās darbs sākās tieši ar jauktā kora dibināšanu. Īsā laikposmā kori iestājās apmēram 80 dziedātāju, tādējādi tas kļuva par pirmo lielāko atskaņotāj kolektīvu latgaliešu vidū. Biedrības pastāvēšanas sākumposmā kori vadīja Pēterburgas konservatorijas absolvents, ērģelnieks Jānis Turss, vēlāk viņa vietā stājās cits šīs mācībiestādes beidzējs, čellists un diriģents Bierants Ķuņķis. Viņš Pēterburgā dibinājis arī latgaliešu pirmo simfonisko orķestri. Biedrības kora vadība rūpējās par Latgales tautas melodiju vākšanu un harmonizēšanu, kora sniegumā pirmoreiz izskanēja arī latgaliešu tautasdziesmas no Antona (Ontona) Skrindas un Frīdriha Obšteina 1908. gadā publicētā krājuma jauktajiem koriem *Dzīsmu voceleite*¹. Tas savulaik tika izdots cerībā sarīkot Pirmos Latgales dziesmu svētkus (Rupaine 2005: 15).

¹ Krājumā ir 37 dziesmas, no tām četras ir pašu sastādītāju veidotas apdares, pārējās rakstījuši citi latviešu un ārzemju komponisti (Rupaine 2005: 16).

Arī 20. gadsimta sākumā Latgalē aktīvi veidojās kori: piemēram, 1905. gadā tie dibināti Barkavas, Biržu, Domopoles un Balvu apvidos. Daugavpilī koru kustība aizsākās ap 1902. gadu, lai gan tolaik latviski bija atļauts dziedāt tikai Grīvā, t. i., pilsētas daļā, kas izvietota Daugavas kreisajā krastā. Vienīgi pēc 1905. gada arī labā krasta daugavpilieši ieguva tiesības dziedāt dzimtajā valodā. Rēzeknē kordziedāšanu īpaši rosināja skolotājs, ērģelnieks un diriģents Otomārs Rūniks. Viņa vadītais koris 1910. gadā piedalījās Piektajos Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos Rīgā, kur bija viens no nedaudzajiem un pirmajiem Latgales reģiona pārstāvjiem (Rupaine 2005: 16). Savukārt jau nākošajos Sestajos Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos Rīgā (1926) Latgali reprezentēja desmit kori (Mediņš 1955: 77).

Ilona Rupaine savā pētījumā secina, ka Latgalē kultūrvides attīstība jau sākotnēji noritēja citādi nekā pārējos Latvijas reģionos. Latgalē bija ilgāka un spēcīgāka reliģijas ietekme, tāpēc laikā, kad citur Latvijā nacionālās atmodas procesos aktīvākie bija laiīgās sfēras pārstāvji, Latgales atmodu uz saviem pleciem balstīja galvenokārt baznīcnieki. To ir viegli izskaidrot, jo tieši viņi bija šī reģiona izglītotākie cilvēki. Te jāmin, piemēram, tādas ievērojamas personības kā Pēteris Smelters, Francis Trasuns, Kazimirs Skrinda, Nikodems Rancāns un citi. Baznīcu draudzēs darbojās arī pirmie potenciālie dziedātāji, tādējādi tieši baznīcu koros meklējams kordziedāšanas attīstības sākums. Latgalē bija maz latviešu tautības skolotāju, un arī korus sākotnēji apmācīja baznīcu ērģelnieki (Rupaine 2005: 16).

Doma par Latgales dziesmu svētku rīkošanu pirmoreiz radās jau 1910. gadā. Taču svētki neizdevās, jo, kā vēstulē Rainim rakstīja Antons

Skrinda, "tautā vēl valda tumsība un nabadzība. Skolas atrodas sliktā stāvoklī. Visur jūtami divgalvainā ērgļa nagu dziļie cirtieni" (Kūkojs 1985: 45; citēts pēc Rupaine 2005: 16).

Taču jau 1917. gads iezīmēja pavērsienu Latgales liktenī. Rēzeknē notika Latgales latviešu kongress; pēc Franča Trasuna ierosinājuma tā dalībnieki nobalsoja par Latgales atdalīšanos no Vitebskas guberņas, kā arī pievienošanos Kurzemes un Vidzemes novadiem. Drīz pēc tam, 1918. gadā, atkal izskanēja aicinājums rīkot Latgales dziesmu svētkus. Šoreiz ieceri iztraucēja 1918. gada vētrainie politiskie notikumi (Rupaine 2005: 16).

Latgales dziesmu svētki Latvijas neatkarības pirmajā periodā (1918–1940)

Ilona Rupaine norāda, ka pirmais lielākais dziesmotais sarīkojums Latgalē bija Emiļa (Emīla) Melngaiļa vadītais koru koncerts 1923. gada 1. jūlijā Daugavpilī. Tas notika Latgales kultūras darbinieku kongresa ietvaros, un programmā bija 20 dziesmas. Koncertā piedalījās arī vietējie kori, tomēr rīdzinieku skaits pārsniedza vietējo dziedātāju pulku, tāpēc vēl nav pamata dēvēt šo pasākumu par Latgales dziesmu svētkiem (Rupaine 2005: 17). Apmeklētāju vidū bija Saeimas priekšsēdētājs Frīdrihs Vesmanis (*Pirmie Latgales kultūras svētki. 1923. gada 30. jūnijs b. g.*).

137

1924. gads kļuva par robežšķirtni Latgales kormūzikas kultūrā: Rupaine to salīdzina ar Latgales dziesmu svētku ceļa pirmo pakāpienu. Impulsu svētkiem sniedza raksti Jāzepa Trasuna rediģētajā avīzē *Jauno Straume*. Daugavpils latviešu biedrības telpās notika apspriede, kuras dalībnieki, apmēram 30 kordiriģenti (viņu vidū Latvijas Nacionālās operas diriģents Teodors Reiters, Latgales tautas konservatorijas direktors Nikolajs Vanadziņš u. c.) lēma par Latgales dziesmu svētku rīkošanu. Lai arī šoreiz plašākus svētkus neizdevās sarīkot un to vietā Rēzeknē izskanēja vienīgi šīs pilsētas apvienoto koru koncerts, viss notiekošais iedrošināja (Rupaine 2005: 17).

Savukārt 1925. gada 17. un 18. maijā Rēzeknē noritēja **Pirmie** Latgales jaunatnes dziesmu un sporta svētki. Ilona Rupaine secina, ka to nosaukums trāpīgi atspoguļo dalībnieku loku: vairums no viņiem bija pamatskolu un vidusskolu audzēkņi, taču piedalījās arī biedrību un baznīcu kori. Svētkos iesaistījās apmēram 2000 dziedātāju – 46 kori no Rēzeknes, Daugavpils un Ludzas apriņķiem. Virsdiriģenti bija Artūrs Bobkovics, Nikolajs Vidulejs un Valdemārs Pauliņš; apmeklētāju vidū bija arī Valsts prezidents Jānis Čakste un citi valdības locekļi. Svētku ietvaros tika rīkota karaspēka parāde, pusdienlaikā baznīcās notika dievkalpojumi. Pēc svētku gājiena, īsas prezidenta uzrunas un lielā pacilātībā trīsreiz nodziedātas Latvijas himnas sākās koncerts, kurā vidusskolu un organizāciju

kori atskaņoja divdesmit piecas dziesmas, bet pamatskolu kori – vienpadsmit darbus. Dominēja tautasdziesmu apdares (tai skaitā septiņas latgaliešu dziesmas), izņēmums bija trīs oriģināldziesmas – Baumaņu Kārļa *Dievs, svētī Latviju*, Jurjānu Andreja *Nevis slinkojot un pūstot* un Jāzepa Vītola *Gaismas pils*, kas turpmāk skanēs gandrīz visos Latgales dziesmu svētkos. Otrā diena bija atvēlēta sporta pasākumiem. Šāda tradīcija, aizsākusies jau 1924. gadā, turpinājās līdz 1940. gada dziesmu svētkiem, kad dziesma un sports beidzot tika šķirti (Rupaine 2005: 17). Plašāku informāciju par svētkiem sniedz *Daugavas Vēstneša* 1925. gada numuri – 22. maija raksts *Latgales dziesmu svētku iespaidi* un 29. maija publikācija *Pirmo Latgales dziesmu svētku atskaņas*.

20. gadu otrajā pusē koru kustība Latgalē kļuva arvien aktīvāka. Reģiona kultūras dzīves veidotāji šajā periodā bija galvenokārt tautskolotāji, kuru skaits, salīdzinot ar cariskās Krievijas laiku, bija palielinājies desmitkārtīgi. Nozīmīga vieta Latgales koru kustības izaugsmē bija Daugavpils un Rēzeknes skolotāju institūtiem. Rēzeknes skolotāju institūta, Tautas pils un latviešu biedrības korus vadīja Nikolajs Vidulejs. Daugavpils ievērojamākie kori bija Jāņa Stabulnieka vadītais pilsētas skolotāju institūta koris un Alfrēda Feila vadītais Daugavpils latviešu biedrības koris. Ideja par novada dziesmu svētkiem kļuva arvien reālāka (Rupaine 2005: 16–17).

Tomēr 1927. gadā Rēzeknē rīkote *dziesmu un mūzikas svētki*, Ilonas Rupaines skatījumā, nekļuva par notikumu ar paliekošu vērtību Latgales kultūrā. Fiziskās audzināšanas dominante bija jūtama kā svētku organizācijā (sporta svētki izvērtās par centrālo norisi), tā arī dalībnieku skaita ziņā. Dziesma palika nomaļus – par to liecina gan samērā nelielais koristu skaits, gan arī vienveidīgais, folklorā balstītais repertuārs. Jaunums bija pūtēju orķestra piedalīšanās, kas neapšaubāmi vērtā krāšņāku citādi pelēcīgo dziesmu dienas noskaņu. Šajā pašā laikposmā arī Daugavpils mūzikas dzīves lēmēji steigta iestāties par dziesmu svētku sarīkošanu Daugavpilī. Viena no galvenajām iniciatorēm bija šīs pilsētas valsts skolotāju institūta direktore Valērija Seile (Rupaine 2005: 18).

Otrie Latgales dziesmu svētki notika 1929. gada 2. jūnijā Daugavpilī. Pretstatā līdzšinējiem svētkiem Rēzeknē, šoreiz dalībnieku pulkā dominēja nevis skolu jaunatne, bet tieši pieaugušie un tai skaitā arī cittautiešu kori. Būtiski mainījās svētku programma: tā kļuva starptautiska, jo latviešu, krievu, poļu, baltkrievu un ebreju kori atskaņoja savām tautām raksturīgās dziesmas dzimtajā valodā. Ilona Rupaine secina: šāds Latvijas dziesmu svētku vēsturē nebijis fakts nešķiet dīvains, ja paanalizējam Daugavpils iedzīvotāju nacionālo sastāvu, kurā nevienai tautībai nav absolūtā vairākuma (Rupaine 2005: 18). Svētku kopkorī piedalījās apmēram 3000 dziedātāju virsdiriģenta Teodora Reitera vadībā. Koncerta plašajā repertuārā

(23 numuri) bija iekļautas Jāzepa Vītola, Emiļa Melngaiļa, Alfrēda Kalniņa, Jēkaba Graubiņa, Jāņa Ozoliņa un brāļu Jurjāņu dziesmas. Sešus darbus spēlēja karavīru orķestri, izskanēja piecas poļu, trīs krievu tautasdziesmu apdares un divas Jozefa Haidna oriģinālmelodijas. Repertuārā nebija nevienas latgaliešu tautasdziesmas apdares. Jānis Zālītis laikrakstā *Jaunākās Ziņas* rakstīja:

“Lielā svētku koncerta programma sastādīta pārāk plaši. Tās atskaņošana prasīja gandrīz 4 stundas [...]. Apvienotie kori [...] noskandināja vairākas Vītola, Melngaiļa, Kalniņa, Graubiņa, Ozoliņa, brāļu Jurjāņu dziesmas. Balsis svaigas, skanīgas un sakļāvās jau diezgan tīrā intonācijā. [...] Arī grūtākās dziesmas varēja klausīties ar patiku [...]. Interesi modināja tāpat poļu, baltkrievu, krievu un žīdu kori, atskaņodami pa divi vai trim dziesmām savā valodā. [...] Turpmāk vēlams, lai šie cittautu kori visi piedalītos ne vien himnā, bet arī dažās citās dziesmās.” (Zālītis 1929; citēts pēc Rupaine 2005: 18)

30. gados Latgales garīgais potenciāls būtiski palielinājās. Izveidojās diriģentu jaunā paaudze – Jānis Stabulnieks, Rūdolfs Skudra, Alfrēds Feils, Berta Reinholde Daugavpilī, Jānis Ģeģeris, Sergejs Duks, Jānis Lukaševics Rēzeknē, Augusts Galants Krāslavā, Kārlis Ģērķis Ludzā. Strauji auga pamatskolu un arī to audzēkņu skaits (Rupaine 2005: 18).

1935. gadā Rēzeknē tika atzīmēta Latgales atbrīvošanas 15. gadadiena. Svētku programma iekļāva arī apvienoto koru koncertu, un Ilona Rupaine secina: vairāku iemeslu dēļ šo pasākumu (29.–30. maijs) ar pilnām tiesībām var dēvēt par **Trešajiem** Latgales dziesmu svētkiem. To pieļauj gan svētku koncerta dalībnieku kuplais pulks (apmēram 5000 dziedātāju), gan visai sarežģītais, lai arī dziesmu skaita ziņā ne pārāk plašais repertuārs, kura atskaņojumu vadīja Latvijā jau atzīti mūziķi – Artūrs Bobkovics, Sergejs Duks un Alfrēds Feils. Svētkus, kuros uzrunu teica Latvijas Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, noklausījās apmēram 12 000 cilvēku (Rupaine 2005: 18; arī *Latgales 15 gadu atbrīvošanas svinības Rēzeknē* 1935).

Vispārējā nacionāli pacilātā noskaņa, kas valdīja tālaika sabiedrībā, iespaidoja arī koncerta repertuāra izvēli. Trešdaļu programmas, kā norāda Ilona Rupaine (Rupaine 2005: 19), veidoja patriotiskas dziesmas – piemēram, Jāņa Kalniņa *Vadoņa suminājums* un *Dziesma brīvai Latvijai* (abas ar Viļa Plūdoņa dzeju), Baumaņu Kārļa *Dievs, svētī Latviju*, Valdemāra Ozoliņa *Dziesma Latgalei* ar Antona (Ontona) Rupaiņa vārdiem, Jāņa Norviļa *Dziesmu kalnā* ar Konstantīna Plencinieka (Stroda-Plencinika) tekstu, Jāzepa Vītola *Gaismas pils* (Ausekļa vārdi) un Alfrēda Kalniņa *Latvju himna-1917* (Plūdoņa dzeja). Šajos svētkos izskanēja arī piecas latgaliešu tautasdziesmu apdares. Kopumā koncerta programmā bija iekļautas 19 dziesmas.

Nākošie dziesmu svētki, lai arī būtisks kultūrvēsturisks notikums, tomēr, pēc Ilonas Rupaines atziņas, nebija tik kupli kā iepriekšējie (Rupaine 2005: 19). Tie notika jau pēc nepilna gada: 1936. gada 15. maijā, šoreiz Daugavpilī. Rīcības komiteja iecēla

virssdiriģentus: Latgales tautas konservatorijas direktoru Alfrēdu Feilu un Daugavpils valsts skolotāju institūta kora vadītāju Jāni Stabulnieku. Par koncerta vietu tika izraudzīts Latvijas Sporta biedrības (L. S. B.) laukums uz jaunizbūvētās estrādes (mūsdienās mikrorajona *Gajoks* teritorija). Koru koncerts bija daļa no vērienīgiem svētkiem, kas noritēja par godu Latgales lielākās celtnes – Vienības nama – pamatakmens likšanai. Sākotnēji bija iecerēts aicināt tikai Daugavpils un tuvākās apkaimes korus, tomēr svētku organizācijas gaitā dalībnieku skaits aizvien pieauga: pieteicās dziedātāji kā no visas Latgales, tā arī tuvējās Zemgales pagastiem (Rupaine 2005: 19). Presē atrodam virssdiriģenta Alfrēda Feila pārdomas par svētku sagatavošanu:

“Daugavpils pilsēta, aprīņķis un Ilūkstes aprīņķis ir sadevušies rokās, lai šoreiz šo vienību apliecinātu arī spēcīgā, daudzbalzīgā dziesmas akordā. Pa retam būs arī attālāki viesi gan dziedātājos, gan klausītājos. [...] Tādi svētki Daugavpilī vēl nav bijuši. Tik daudzas balsis vēl nekad te nav slavinājušas mūsu dzimto zemi, tādā krāšņumā un saskaņā nekad nav cēlušas priekšā tuviem un tāliem viesiem mūsu tautas skaņošo pūru [...]. Viss izdosies, ja klausītāji uzņems dziesmas kā mīļu sengaidītu vēsti, izjutīs tās kā neredzamu spēku, kas vieno mūsu gara mantām bagāto tautu.” (Feils 1936)

Daugavpils latviešu biedrības izglītības komisijas priekšsēdētāja sniegtā informācija liecina, ka dziesmu svētkos piedalījās 42 jauktie kori ar 2199 dziedātājiem un 8 vīru kori ar 300 dziedātājiem; svētkus apmeklēja 7000 klausītāju (*Pošas dziesmu svētkiem* 1936). “Šodien vienoto dziesmu dzied Latgale kopā ar Zemgales daļu — Ilūkstes aprīņķi. Tagad brīvā Latvijā var brīvi skanēt latvju dziesma,” īsā uzrunā teica vietējās latviešu biedrības priekšnieks Aleksandrs Kociņš un lūdza tautas labklājības ministru Vladislavu Rubuli atklāt dziesmu dienu. “Dziesma brīvo, vieno, visu augšup ceļ,” uzsvēra ministrs. Viņš nodeva sveicienus no Valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa, kara ministra un ģenerāļa Jāņa Baloža, kā arī no valdības. Koncerta programmu klausītāji uzņēma jo atsaucīgi, dziesmām veltot spēcīgus aplausus. Vairākus darbus nācās atkārtot (J. T. 1936). Programmā bija 23 kora numuri, to vidū sešas tautasdziesmu apdares. Taču, līdzīgi kā 1929. gada svētkos, arī šoreiz Daugavpilī neskanēja neviena latgaliešu melodija... Acīmredzot rēzeknieši piederību Latgales reģionam izjuta dziļāk. Šis jautājums vēl pelnījis sīkāku izpēti. Lai vai kā, 1936. gada Latgales dziesmu svētki – pēc skaita **Ceturtie** – atspoguļoja tautas lielo ieinteresētību vietējās kultūras dzīves izaugsmē.

Augsne nākošajiem svētkiem (1940), pēc Ilonas Rupaines atziņas, tika rūpīgi gatavota visā 30. gadu otrajā pusē. Šajā periodā koru skaits Latgalē turpināja pieaugt; arvien biežāk tajos apvienojās aizsargu organizāciju dalībnieki, kas nozīmīgi bagātināja arī dziesmu svētku dalībnieku pulku. Aizsargu organizāciju paspārnē veidojās lielākā daļa no tālaika pūtēju orķestriem. Lielu nopelni kordziesmas kopšanā bija Latvijas Katoļu jaunatnes biedrībai. 30. gados tajā bija vairāk nekā 10 000 dalībnieku.

Biedrības kori piedalījās Vispārējos un novada dziesmu svētkos, kā arī rīkoja dziesmu dienas biedrības ietvaros (Rupaine 2005: 19).

Piektie Latgales dziesmu svētki 1940. gada 15. un 16. jūnijā Daugavpili, Ilonas Rupaines vērtējumā, kļuva par jaunu pakāpi Latgales koru kustības attīstībā. Gan apjomā, gan saturiski tie pārspēja visu līdz šim Austrumlatvijā piedzīvoto. Ja ne ierobežojums novada apmēros (lai gan arī te bija izņēmumi), iespējams, šis pasākums vērienīguma ziņā varētu pārtapt Desmitajos Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos. Diemžēl 1940. gada svētkiem bija lemts kļūt par pēdējo brīvās Latvijas tautas rīkoto kultūras pasākumu, jo dienās, kad Daugavpili pulcējās tūkstošiem dziedātāju un klausītāju, Sarkanā armija jau tuvojās Latvijas robežai (Rupaine 2005: 19).

Par gatavošanos svētkiem stāstīja Alfrēds Feils izdevumā *Raksti un Māksla*, publikācijā *Latgale pošas lieliem dziesmu svētkiem*:

“Par izdevīgāko vietu šiem svētkiem izraudzīja Daugavpili. Svētku mākslinieciskā vadība uzticēta virsdiriģentam Teodoram Reiteram. Virsdiriģents T. Reiters par palīgiem koru pārbaudē uzaicinājis vietējos diriģentus A. Feilu un J. Svenu, bet pūtēju orķestru lietās — kapelmeistaru V. Rulli [..]. Svētku programma paredzēta trīs daļās. Pirmajā daļā lielais kopkoris dziedās jau pazīstamas mūsu skaņražu himniskās un patriotiskās dziesmas. Otrajā daļā uzstāsies vīru kori un apvienotais pūtēju orķestris. Programmas trešajā daļā kopkoris dziedās pašu latgališu tautas dziesmas. Šai daļai vairāki mūsu skaņraži jau sabalsojuši jaunas tautas dziesmas.” (Feils 1940: 106)

1940. gada dziesmu svētkos iesaistījās 11 000 dalībnieku. Koncerts notika jaunuzceltajā Stropu estrādē. Zīmīgi, ka lielajā dalībnieku pulkā visvairāk dziedātāju bija no aizsargu koriem, tiem sekoja draudžu un katoļu jaunatnes kori. Svētkos piedalījās apmēram 6000 dziedātāju no Latgales, apmēram 1000 – no Zemgales, apmēram 1500 – no Vidzemes, apmēram 200 – no Kurzemes un ap 1500 dziedātāju – no Rīgas. 192 diriģenti iestudēja programmu jaukto koru grupā, 26 – vīru koru grupā. Var atzīmēt tādus vārdus kā Haralds Mednis, Oto Zariņš, Valdemārs Ozoliņš, Klements Mediņš, Mamerts Celminskis, Boļeslavs Jermaks u. c. (Rupaine 2005: 19; arī *Latgales dziesmu svētki 1940*).

No 9. līdz 16. jūnijam Daugavpili noritēja desmit dažāda veida sarīkojumi, to vidū izstādes, Latvijā uzņemto filmu demonstrējumi, tauru orķestru un kordziesmu svētku ieskaņas koncerti un citi pasākumi. 15. jūnija simfoniskās mūzikas koncerts, kurā piedalījās Daugavpils latviešu biedrības simfoniskais orķestris Teodora Tomsona vadībā, ievadīja Latgales dziesmu svētku muzikālo programmu. Sekoja dziedātāju tautastērpu godalgošanas sarīkojums. Godalgošanas ceremoniju nomainīja solistu koncerts, kurā skanēja galvenokārt Latgales tautas melodijas un oriģināldziesmas Helēnas Ersas-Kozlovskas, Annas Skrūzmanes, Tāļa Matīsa u. c. mākslinieku sniegumā. Viens no klavierpavadītājiem šajā pasākumā bija vairāku dziesmu autors, komponists Jānis Ivanovs (*Latgales dziesmu svētki 1940*).

1. attēls. Dziesmu svētku gājiens Daugavpili 1940. gada 16. jūnijā. Foto no Latgales Kultūrvēstures muzeja krājuma

16. jūnijs sākās ar svētku dievkalpojumiem Daugavpils baznīcās, pēc tam dalībnieki devās uz laukumu. Sekoja Kārļa Ulmaņa uzruna radio, Valsts himnas atskaņojums un svētku koncerts. Pirmajā daļā uzstājās apvienotie jauktie kori, otrajā – vīru kori un pūtēju orķestri (virssdiriģenti Alfrēds Sprincis un Voldemārs Rullis), bet trešā daļa bija veltīta tautasdziesmām (Rupaine 2005: 20).

2. attēls. Kopkoris Latgales Dziesmu svētkos 1940. gada 16. jūnijā. Foto no Latgales Kultūrvēstures muzeja krājuma

Apvienotie kori un orķestri virsdiriģenta Teodora Reitera vadībā noslēdza koncertu. Ilona Rupaine secina, ka repertuārs arī šoreiz bija Latgales dziesmu svētkiem raksturīgs – tika atskaņotas Jāzepa Vītola, Emiļa Melngaiļa, Emiļa Dārziņa, Jēkaba Graubiņa un Jurjānu Andreja dziesmas, taču īpaši jāatzīmē sešas latgaliešu tautasdziesmu apdares korim. Koncerts izcēlās ar agrāk nepieredzētu tautasdziesmu apdaru pirmatskaņojumu skaitu, to vidū bija Emiļa Melngaiļa *Gaismeņa ausa*, Jēkaba Graubiņa *Eime, eime mōseņis*, Jūlija Roziša *Sērmi zyrgi, jauni puiši*, *Lobs ar lobu sasatyka* un Alfrēda Feila *Kas maņ beja nadzeivot*. Izskanēja arī Jāņa Ivanova tēlojums pūtēju orķestrim *Rāzna* u. c. darbi (Rupaine 2005: 20; arī *Latgales dziesmu svētki* 1940).

Nav šaubu, ka 1940. gada dziesmu svētki uzskatāmi par lielākajiem šāda veida svētkiem Latgalē starpkaru periodā; tomēr tie nebija pirmie, kā mūsdienās nereti lasām.

Latgales dziesmu svētki vācu okupācijas laikā (1941–1944)

Kara gadi ienesa daudzas pārmaiņas Latgales ļaužu dzīvē. Taču 1943. gadā, kad frontes līnija pavirzījās krietni uz austrumiem un Vācijas okupētajā teritorijā, tai skaitā arī Latvijā, bija iestājies relatīvs miers, daudzās Latvijas vietās tika rīkoti lielāki un mazāki dziesmoti sarīkojumi – piemēram, 1943. gada 27. jūnijā Liepājā notika Kurzemes novada Piektie dziesmu svētki. Arī Latgale nebija izņēmums. 1943. gada vasarā kops dziedāšanas pasākumi noritēja gan Ziemeļ-, gan Dienvidlatgalē – Balvos (20. jūnijā), Daugavpilī (4. jūlijā), Rēzeknē (22. augustā) un Ludzā (5. septembrī). To vidū visplašāk izvērstie un reprezentatīvākie bija dziesmu svētki Daugavpilī (**Sestie**), kas tika veltīti 1873. gada Vispārējo latviešu Dziesmu svētku atcerei – septiņdesmitgadei. Tiesa, kā vēsta laikraksts *Daugavas Vēstnesis*, vairākiem korim no piedalīšanās svētkos nācās atteikties vien tāpēc, ka trūka vīriešu balsu (*Veic pēdējos priekšdarbus Latgales dziesmu svētkiem* 1943). 55 kori ar 1500 dziedātājiem pirms koncerta pulcējās Dubrovina dārzā un kopējā gājienā pa galvenajām ielām devās uz svētku norises vietu – bijušo Latvijas Sporta biedrības laukumu.

Koncerta programma sastāvēja no trim daļām. Svētkus atklāja ar Lielvācijas slavinājumu – 1929. gadā radīto *Horsta Vesela dziesmu*². Pirmās daļas sākumā apvienotie jauktie kori dziedāja Valdemāra Ozoliņa *Dzismi Latgolai* (orķestru pavadībā), tad Jāzepa Vītola *Gaismas pili* un Volfganga Dārziņa *Birzēm rotāts Gaiziņš*. Daļas noslēgumā skanēja Jurjānu Andreja kantāte *Tēvijai* tauru orķestru pavadībā. *Daugavas Vēstneša* anonīmais recenzents 9. jūlijā rakstīja:

“Vai viens sievieša cilvēks varēs piedziedāt tik lielu laukumu?” tā viens otrs teica, kad kopskolas priekšā nostājās vokāliste A. Skrūzmane, lai ar Jurjāna kantātes “Tēvijai” solo partiju izteiktu visas latvju tautas lūgumu un palāvību Dievam. Izrādījās, ka šis lūgums nedzirdēts

² Horsts Vesels (*Horst Wessel*, 1907–1930) ir šīs dziesmas teksta autors; mūzikas autorība nav droši noskaidrota.

neaižskanēja garām nevienam 20 tūkstošu lielās klausītāju saimes loceklim [...]. Virsdiriģents Teodors Reiters pusotru tūkstoti lielo dziedātāju saimi bija pratis saliedēt par vienu domu, vienu jūtu, vienu gribu, vienu uzmanību." (*Kā Latgales novada 2. dziesmu svētkus vērtē apmeklētāji* 1943)

Otrā daļa bija paredzēta apvienotajiem tauru orķestriem virsdiriģentu Voldemāra Ruļļa un Pētera Bandera vadībā. Orķestri spēlēja Jāņa Ivanova *Leģendu* (pirmatskaņojums), viņa *Rāznu* un Ernesta Kuškēvica veidoto *Latvju tautas dziesmu vītņi* nr. 2, kā arī Jāņa Vītoliņa *Latvju rapsodiju* nr. 2.

Koncerta noslēgumā apvienotie jauktie kori dziedāja latgaliešu tautasdziesmu apdares – Emiļa Melngaiļa *Gaišmeņa ausa*, Jēkaba Graubiņa *Eime, eime, mōsenis*, Volfganga Dārziņa *Myus cīma meitiņa*, Jūlija Roziša *Sērmi zyrgi*, Alfrēda Feila *Kas maņ beja nadzeivot* un Roziša *Lobs ar lobu sasatyka*. Vairākas tautasdziesmas vajadzēja atkārtot. Slavinošas atsauksmes varēja lasīt tālaika presē – piemēram, laikraksta *Daugavas Vēstnesis* 9. jūlija publikācijā: "To sirsnību un vienkāršību, kas tik raksturīga Latgales ļaudīm, komponisti Graubiņš, Rozītis un Feils pratuši pilnā mērā ietvert arī sabalsoto tautasdziesmu melodijās, ko izteiksmīgā atskaņojumā jo teicami parādīja kopkoris." (*Kā Latgales novada 2. dziesmu svētkus vērtē apmeklētāji* 1943)

Dziesmu svētku laikā notika vairāki sarīkojumi un izstādes, kurās apmeklētāji varēja tuvāk iepazīties ar Latgales mākslu un kultūru.

Savukārt Ziemeļlatgales dziesmu svētkos Balvos piedalījās 24 kori ar 1100 dziedātājiem³. Virsdiriģenta pienākumus arī šeit pildīja negurstošais Teodors Reiters.

Latgales dziesmu svētki padomju okupācijas laikā (1944–1990)

Pēc kara – padomju okupācijas apstākļos – aprīņķu, vēlāk rajonu, tāpat zonālo svētku viļņa bangojumi turpinājās. Bez tiem nebija iedomājami 10.–20. Vispārējo latviešu Dziesmu svētku starpposmi un ieskaņas. Regulāri notika Latvijas novadu sadziedāšanās – savveida ģenerālmēģinājumi atbildīgajiem Rīgas sarīkojumiem. Sadziedāšanās ir raksturīga arī mūsdienu laikmetam, un nav šaubu, ka šī sen iekoptā tradīcija saglabās nozīmību nākotnē.

Latgales reģionam būtisks bija 1958.–1959. gads – laikposms, kas iezīmīgs ar mēģinājumiem atdzīvināt Latgales kultūras ritmu. 1959. gada 19. jūlijā Daugavpilī noritēja Latgales dziesmu svētki, kuriem gatavojoties, ar jaunu sparū atsākās latgaliešu tautas mūzikas pierakstīšana, apdarināšana un dziesmu iestudēšana (Grauzdiņa 2005: 50). Šo izcili nozīmīgo pasākumu varam datēt kā **Septītos** Latgales dziesmu svētkus. Tie aptvēra 14 rajonus un atjaunoja pirmajā pēckara laikā novārtā pamesto novadu dziesmu svētku tradīciju, apvienojot to ar jaunatrastajām koru sacensību formām.

³ Dažos avotos šie svētki apzīmēti kā Abrenes aprīņķa dziesmu svētki. Skat., piemēram, rakstu par gatavošanos svētkiem laikrakstā *Daugavas Vēstnesis* (Abrenes aprīņķa dziesmusvētki 1943).

Pirms Latgales dziesmu svētkiem sacensības notika katrā no tās 14 rajoniem. Rajonu skatēs piedalījās 160 kori (6280 dalībnieki) un 83 deju kolektīvi (2280 dalībnieki). Sacensību žūriju vadīja kultūras ministrs Voldemārs Kalpiņš, kas aktīvi iesaistījās arī visā svētku norisē. Labākās pašdarbības kopas (to vidū 33 kori) tika izvirzītas uz Latgales dziesmu svētku sacensībām, kas noritēja jūlija vidū Daugavpilī. Muzikologa Jāņa Mediņa komentāros lasām:

“33 kolektīvu sniegums, kuri šais sacensībās piedalījās jaukto, sieviešu un vidējo mācības iestāžu koru grupās, radīja priekšstatu ne tikai par pašreizējo kora kultūru Latgalē, bet iezīmēja arī jaunas raksturīgas tendences novada kora kultūras attīstībā.” (Mediņš 1959)

Svētku pasākumu klāstā bija lietišķās un tēlotājmākslas izstādes, Latgalē dzimušo rakstnieku un dzejnieku literārs vakars (to atklāja dzejnieks Andris Vējāns), Daugavpils Muzikāli dramatiskā teātra mākslinieku un Daugavpils kultūras nama simfoniskā orķestra (diriģents Pauls Krūmiņš) koncerti; turklāt līdz pat estrādei tika organizēta tramvaju satiksme (*Latgales dziesmu svētki Daugavpilī. 1959. gada 19. jūlijs b. g.*).

Svētkus vainagoja noslēguma koncerts 19. jūlijā Stropu parkā, kur jauno estrādi “ieskandināja” ap 5000 dziedātāju (19 jauktie, 10 sieviešu un 4 bērnu kori), 70 deju kolektīvi un ap 50 pūtēju orķestriem. Pasākumu atklāja dzejnieks Andris Vējāns. Radioreportāžā priekšnesumu starplaikā dzeju latgaliski lasīja Anna Stepulāne. Virsdiriģentu godā bija Uldis Balodis, Staņislavs Broks, Klements Mediņš, Jānis Ozoliņš un Leonīds Vīgners. Koncertu ievadīja kopkora dziedātā Pētera Barisona *Dziesmai šodien liela diena*. 18 priekšnesumu (13 kordziesmu un 5 deju) vidū bija trīs latgaliešu tautasdziesmu apdares: Staņislava Broka *Aiz azara bolti bārzi*, Jurjānu Andreja *Es sovai māmeņai* un *Aiz ezera augsti kalni* (*Latgales dziesmu diena* 1959). Koncertu noslēdza Marģera Zariņa dziesma *Uz jauno krastu* (*Latgales Dziesmu svētki Daugavpilī. 1959. gada 19. jūlijs b. g.*). Ilma Grauzdiņa raksta:

“Latgales 1959. gada dziesmu svētkiem velītājā krājumā bagātīgi pārstāvēti tā laika jaunie autori: Staņislavs Broks, Edmunds Goldšteins, Oļģerts Grāvītis, Valters Kaminskis, Aldonis Kalniņš. Viņi pārstāvēti ar ļoti interesantām apdarēm, kuras vairākos aspektos liecina, ka *jaunā folkloras* viļņa sākums Latvijā datējams ar 50. gadu nogali.” (Grauzdiņa 2005: 51)

70.–80. gados Latgalē notika rajonu dziesmu un deju svētki. Visas Latgales svētkiem vieta un laiks netika atvēlēti. Izņēmums bija 1972. gada 8.–9. jūlijā noritējušie Daugavpils zonas dziesmu un deju svētki, sagaidot PSRS dibināšanas 50. gadadienu, kā arī Pirmo Vispārējo latviešu Dziesmu svētku simtgadi (1973)⁴. Svētkos piedalījās 44 jauktie kori, kas apvienoja 3052 dziedātājus, un 38 sieviešu kori (gan latviešu, gan krievu kolektīvi) ar 1573 dziedātājām. Repertuārs bija visai plašs: pavisam 26 dziesmas, no tām 14 dziesmas bija paredzētas jauktajiem koriem, sešas – latviešu sieviešu koriem un sešas – krievu sieviešu koriem. Programmu bija izraudzījušies virsdiriģenti, ņemot vērā

⁴ Zonālie dziesmu svētki šajā laikā tika rīkoti visā Latvijā, kas bija sadalīta piecās zonās: Daugavpils, Dobeles, Madonas, Tukuma un Valkas zonā. Daugavpils zonā ietilpa kolektīvi no Balvu, Daugavpils, Krāslavas, Ludzas, Preiļu un Rēzeknes rajoniem, kā arī no Daugavpils un Rēzeknes pilsētām un Rīgas pilsētas Maskavas rajona.

gan iedzīvotāju daudz nacionālo sastāvu, gan svētku veltījumu tautu draudzībai. Līdz ar to var nodalīt vairākas repertuāra sadaļas:

- latviešu laikmetīgo komponistu dziesmas (Jāņa Ozoliņa *Sveiciens Padomju Latvijai*, Valtera Kaminska *Himna Dzimtenei*, Marģera Zariņa veidotā revolucionārās dziesmas apdare *Ar kaujas saucieniem uz lūpām* u. c.),
- latviešu klasiku dziesmas (Jāzepa Vītola *Gaismas pils*, Emiļa Melngaiļa *Jāņuvakars*),
- latviešu tautasdziesmu apdares (Jāņa Cimzes *Rīga dimd*, Emiļa Melngaiļa *Beidzamās rozes sēju*, Jēkaba Graubiņa *Trīcēj' kalni, skanēj' meži*, Jurjānu Andreja *Es savai māmiņai*, Jāņa Ivanova *Aiz ezera balti bērzi*), to vidū viena dziesma latgaliešu izloksnē Marģera Zariņa apdarē – *Lobs ar lobu sasatika*,
- krievu padomju komponistu (Vladimira Dmitrijeva *Dzimtene mums tic*, Isaja Galkina *Lai kurp tu ietu*) oriģināldarbi,
- Krievijā un citās “brālīgajās republikās” tapušās tautasdziesmu apdares (Aleksandra Aleksandrova *Laukā auga bērziņš*, Aleksandra Svešņikova *Baltā ieva*, Jona Šveda *Klusajā vakarā* u. c.).

Dziesmu svētku virsdiriģenti bija Staņislavs Broks, Uldis Balodis, Antoņina Mežinska, Marjans Margevičs, Gatis Ozoliņš un Ilgonis Bumbieris. Pūtēju orķestru virsdiriģenti – Gunārs Ordelovskis un Arnis Salmiņš – bija paredzējuši orķestrim samērā grūtu repertuāru, proti, Jāņa Ivanova *Rāznu*, Mihaila Gļinkas Polonēzi no operas *Ivans Susaņins* un paša Ordelovska skaņdarbu *Vieglā solī*. Savukārt 54 deju kolektīvu virsvadītāja Vera Kononova un deju svētku režisore Elga Drulle bija sagatavojušas 17 deju (latviešu, lietuviešu, igauņu, krievu, poļu, moldāvu, Piekarpātu) uzvedumu (Sudniece 1972).

Vai šie svētki būtu uzskatāmi par Latgales dziesmu svētkiem? Acīmredzot jā, jo dalībnieku lokā bija dziedātāji, dejotāji un spēlētāji gan no Dienvid-, gan Ziemeļlatgales. Tātad reģionālā pārstāvniecība jāatzīst par pietiekamu. Svētku mērķis bija apvienot Latgales pašdarbniekus kopdziesmā vai kopdejā partijas un valdības slavinājumam. Maza vērība gan tika pievērsta latgaliešu tautasdziesmai, bet tādi laiki... Tātad pēc skaita jau **Astotie** Latgales dziesmu svētki.

Latgales Dziesmu svētki atjaunotajā Latvijas brīvvalstī (1990–2015)

Spilgts un paliekošs notikums Latgales kultūras dzīvē bija **Devītie** Latgales dziesmu svētki. Sagatavoti isā laikā, tie noritēja 1990. gada 26.–27. maijā Daugavpilī. Šie svētki kļuva par ieskaņu 20. Vispārējiem latviešu Dziesmu svētkiem Rīgā, turklāt tie bija pirmie dziesmu svētki, kas Latvijā notika jau pēc 4. maija Neatkarības deklarācijas pieņemšanas (Rancāne 1990). Uz Stropu estrādes pulcējās 172 kori ar 7170 dziedātājiem, 12 etnogrāfiskie ansambļi ar 180 dalībniekiem un

trīs pūtēju orķestri ar 115 mūziķiem. Koru virsdiriģenti bija Haralds Mednis, Jānis Dūmiņš, Ausma Derkēvica un Terēze (Terēzija) Broka, pūtēju orķestrus vadīja Gunārs Ordelovskis, Raimonds Igolnieks un Sergejs Sergejevs. Tautas mūzikas orķestra virsdiriģents bija Ēvalds Daugulis. Programma ietvēra 29 numurus (24 kordziedājumus, trīs deju uzvedumus, divus pūtēju orķestra skaņdarbus); īpaši jāatzīmē, ka koru repertuārā bija veselas piecas (!) latgaliešu tautasdziesmu apdares (*Latgales dziesmu svētku programma 1990. gada 26. un 27. maijā Daugavpilī 1990*).

Desmitie Latgales dziesmu svētki notika 1995. gada 17. jūnijā Balvos. Jau nosaukums *Latgales tautas dziesmas svētki* liecina par to ievirzi – veltījumu Latgales folklorai. Pietiekami plašs bija dziedātāju pulks: 19 kori (jauktie – 14, sieviešu – četri, vīru – viens) virsdiriģentes Terēzes Brokas pārziņā, pūtēju orķestris *Balvi* (diriģents Egons Salmanis), seši deju kolektīvi (pieci no Balvu, viens no Ludzas rajona), septiņi etnogrāfiskie ansambļi, teicēja Margarita Šakina un kapela *Grodi* (vadītājs Andris Kapusts). Svētku mākslinieciskie vadītāji bija Terēze Broka, Imants Magone un Jānis Marcinkevičs, savukārt programmu vadīja Anta Rugāte un Jānis Streičs. 23 priekšnesumu vidū bija 14 kordziedājumi, četri etnogrāfisko kopu uzvedumi un pieci deju iestudējumi. Latgales folkloras īpatsvars programmā turpināja augt: tagad to pārstāvēja jau 14 (!) tautasdziesmas (*Latgales tautas dziesmas svētki Balvos 1995*).

Vienpadsmitie Latgales dziesmu svētki (pilns nosaukums – Latgales novada dziesmu un deju svētki) notika 1997. gada maijā Viļānos. Svētku moto bija *Kopā ar putniem debesīs*, un tie risinājās divas dienas. 31. maijā klausītājiem tika piedāvāts *Latgales dziedātājuputnu koncerts* Lakstīgalu salā. Virsdiriģenti bija Terēze Broka, Ivars Cinkuss, Ēriks Čudars, Olga Grecka, Jānis Grudulis, Roberts Liepiņš, Edgars Račevskis, Antons Matvejāns, Rota Salmiņa, Jāzeps Seņka, Juris Vaivods un Edgars Znutiņš. Pūtēju orķestrus vadīja Raimonds Igolnieks, Egons Salmanis un Sergejs Sergejevs. Svētku programmā bija 30 numuri (korim – 18, pūtēju orķestrim – trīs, etnogrāfiskajām kopām – viens, deju kolektīviem – astoņi). Taču šoreiz koru repertuārs ietvēra tikai trīs latgaliešu tautasdziesmu apdares. Savukārt 1. jūnijā notika *Latgales novada deju svētki ar putnu dancināšanu* Viļānu stadionā; tajos piedalījās Rēzeknes un rajona, Daugavpils un rajona, Ludzas rajona, Preiļu rajona, Jēkabpils rajona un Rīgas deju kolektīvi. Svētku mākslinieciskās padomes priekšsēdētāja bija Ināra Pleikšne (*Latgales novada dziesmu un deju svētki “Kopā ar putniem debesīs” Viļānos 1997*).

Gandrīz nemanot paslīdēja garām **Divpadsmitie** Latgales dziesmu svētki 2002. gada 25. maijā Balvos. Varbūt to raisīta rezonanse bija mazāka tāpēc, ka dalībnieku pulkā bija pārstāvēta gandrīz vienīgi Ziemeļlatgale (tiesa, nedaudzi kori reprezentēja arī Dienvidlatgali). Jebkurā gadījumā presē un svētku programmā šis pasākums tika

apzīmēts kā Latgales novada dziesmu svētki *Gaismas ceļos*. Koncertā uzstājās 23 kori (15 jauktie, pieci sievietes, viens jauniešu, divi garīgās mūzikas kori), 11 deju kolektīvi (Balvu rajons), pūšaminstrumentu orķestris *Rēzekne* (diriģents Sergejs Sergejevs) un Lietuvas lauku kapela *Vienaragis*. Svētku mākslinieciskie vadītāji bija Roberts Liepiņš un Ilmārs Dreļš. Programmu vadīja Maija Laicāne un Māris Lapāns (*Latgales novada dziesmu svētki "Gaismas ceļos" Balvos 2002*). Koncerta repertuārā bija 22 numuri (korim – 13, pūšaminstrumentu orķestrim – četri, dejotājiem – četri, kapelai – viens). Tika dziedātas Ilzes Arnes, Emīla Dārziņa, Imanta Kalniņa, Valtera Kaminska, Emīla Melngaiļa, Jāzepa Vitola oriģināldziesmas un tautasdziesmu apdares. Diemžēl izskanēja tikai trīs latgaliešu tautasdziesmu apdares korim. Savukārt pūšaminstrumentu orķestra programmā iekļautā mūzika – Viljama Hendija (*William Handy*) *Sentluisas blūzs (St. Lois Blues)*, Džona Viljamsa (*John Williams*) *Popūrijs (Potpourri)* u. tml. – ar Latgales kultūru nebija saistīta vispār. Tādējādi šoreiz neatklājās reģionālo svētku stratēģiskais mērķis parādīt tā vai cita novada īpašos, tieši tam raksturīgos tautas mākslas sasniegumus.

Turpmākie trīs dziesmu svētki noritēja Daugavpilī, atjaunotajā Stropu estrādē. **Trīspadsmitie** Latgales dziesmu svētki notika 2005. gada 19. jūnijā, un tos atklāja Valsts prezidente Vaira-Vīķe Freiberga. Koncertā piedalījās 86 kori, to vidū 39 jauktie, 20 sievietes, 12 vīru un 15 bērnu kori – kopumā gandrīz 2700 dziedātāji. Viņi bija ieradusies gan no Zemgales, gan Vidzemes, Kurzemes, Latgales un Rīgas rajona. Par labskanību rūpējās virsdiriģenti – Rita Andrejeva, Terēze Broka, Ēriks Čudars, Imants Kokars, Pauls Kvelde, Roberts Liepiņš, Anda Lipska, Andrejs Mūrnieks, Arvīds Platpers, Jevgeņijs Ustinskovs, Biruta Vigupe, Jānis Zirnīs un Edgars Znutiņš. Kopskaņu kuplināja Latvijas Nacionālo bruņoto spēku Sauszemes spēku orķestris (diriģents Raimonds Igolnieks), Latviešu kultūras centra akordeonistu orķestris (mākslinieciskais vadītājs Valērijs Hodukins), trīs folkloras kopas no Daugavpils novada, Itālijas folkloras kopa *IBej* un deju kolektīvi. Koncertprogrammu veidoja 20 kordziesmas, divi skaņdarbi pūtēju orķestrim, divi – akordeonistu orķestrim, deju kolektīvu programma un vieskolektīva programma. Būtiski, ka starp 20 kordziesmām bija sešas latgaliešu tautasdziesmu apdares (*Latgales dziesmu svētki Daugavpilī 2005*).

Četrpadsmitie Latgales dziesmu svētki *Mana pils Daugavpils* pieskandināja pilsētu 2010. gada 4.–6. jūnijā. Tā bija velte Daugavpils 735. jubilejai. Lielkoncerts notika 5. jūnijā Stropu estrādē. Piedalījās 92 kori no visas Latvijas – ap 3000 dalībnieku. Būtiska vieta svētku koncerta norisē tika ierādīta folkloras kopai *Svātra*, Latvijas Nacionālo bruņoto spēku orķestrim un profesionālajam pūtēju orķestrim *Daugava*. Programmā bija iekļauti arī deju numuri, kurus rādīja Daugavpils pilsētas un novada 20 deju kolektīvi. Virsdiriģenti bija Terēze Broka,

Aira Birziņa, Pauls Kvelde, Agita Ikauniece, Anda Lipska, Arvīds Platpers, Imants Kokars, Jevgeņijs Ustinskovs, Edgars Znutiņš un Ēriks Čudars. Koncerta mākslinieciskā vadītāja funkcijas pildīja diriģents Jevgeņijs Ustinskovs. Pasākuma režisore bija Anna Jansone no Rīgas. Klausītāju uzmanībai tika piedāvāti 33 priekšnesumi (no tiem 27 bija uzticēti koriem, četri – deju kopām, pa vienam – pūtēju orķestriem un viesdejojājiem no Baltkrievijas). Koru programmā bija divpadsmit latgaliešu tautasdziesmu apdares un divas Latgales komponistu oriģināldziesmas (*Latgales dziesmu svētki "Mana pils Daugavpils"* 2010). Tas ļauj secināt, ka svētku stratēģiskais pamatuzdevums tika izpildīts.

Pēc pieciem gadiem, 2015. gada 7. jūnijā, Daugavpilī risinājās jau **Piecpadsmitie** Latgales dziesmu svētki ar logo *Mana zeme*. Tie kļuva par pilsētas 740 gadu jubilejas svinību kulmināciju; šeit vietā piebilde, ka arī divi iepriekšējie Latgales dziesmu svētki (2005, 2010) iekļāvās pilsētas jubilejas svinībās.

Arī Piecpadsmitajos svētkos piedalījās 90 kolektīvi un gandrīz 3000 dalībnieku. To vidū bija 69 kori (35 jauktie, 30 sieviešu, trīs vīru, viens meiteņu koris), 11 Latgales pūtēju orķestri, trīs Daugavpils novada deju kolektīvi un četri tautas mūzikas ansambļi/kapelas. Tādējādi Latgales kultūru pārstāvēja visai daudzveidīgs žanru spektrs. Repertuāra kodolu veidoja Latvijas, tai skaitā Latgales, komponistu oriģinālskaņdarbi un tautasdziesmu apdares. Centienos piesaistīt 21. gadsimta jauniešu uzmanību dalībnieku lokā tika iekļauta arī rokgrupa *Elpa*, kas atskaņoja tautā iecienīto Jāņa Logina *Seno dziesmu* ar Arvīda Skalbes vārdiem. Programmā bija 33 priekšnesumi (korim – 21, deju kolektīviem – trīs, pūtēju orķestriem – četri, tautas mūzikas ansambļiem/kapelām – četri, grupai *Elpa* – viens). Koru programmā bija ietvertas piecas latgaliešu tautasdziesmu apdares un viena oriģināldziesma (*Latgales dziesmu svētki "Mana zeme" Daugavpilī* 2015). Tādējādi repertuārs bija labi sabalansēts. Bez skatītāju ievēribas nepalika arī svētku viesi – Baltkrievijas Republikas Nopelniem bagātais kolektīvs, horeogrāfiskais amatieransamblis *Zorjka*. Pirmoreiz Latgales dziesmu svētkiem bija savs karogs (māksliniece Silva Veronika Linarte).

Noslēgums

Reģionālajiem dziesmu svētkiem ir liela nozīme ne vien lokāli, bet arī visas Latvijas mūzikas vēsturē. Jāpiekrīt Ilonas Rupaines savulaik paustajai atziņai: mūsdienās daudzos koros notiek ļoti intensīva dziedātāju un diriģentu paaudžu maiņa, turklāt koru pastāvēšana un attīstība ir kļuvusi par nopietnu pārbaudījumu pašvaldību vai uzņēmumu maciņiem; šajos apstākļos būtu īpaši svarīgi nepieļaut, ka zūd interese par kordziedāšanas mākslu. Tieši reģionālie dziesmu svētki, pastāvot programmas izvēles nosacītai autonomijai, var piedāvāt repertuāru, kas neatbaidītu iesācējus, bet, pretēji, stimulētu

viņu vēlmi dziedāt. Tieši reģionālie svētki sniedz iespēju katram nelielam lauku korītim izjust baudu, ko sagādā dziedāšana kopkorī, ļauj atklāt talantus vietējo diriģentu un arī komponistu vidū (Rupaine 2005: 21). Nākotnē būtu vēlams turpināt arī vairāku svētku iezīmēto tendenci atvēlēt prioritāti latgaliešu folklorai: dziesmu svētki nav īstā reize, kad priekšplānā izvirzīt citu kultūru sasniegumus.

Šajā rakstā izklāstītā un argumentētā hronoloģija būtu pelnījusi ieiēt plašākā aprītē, jo tā parāda, ka dziesmu svētku tradīcijas Latgalē ir dziļākas un senākas, nekā bieži pierasts domāt – to pirmsākumi ietiecas jau Latvijas brīvvalsts pirmajā periodā, 20. gadsimta 20. gados, un to attīstība nav apsīkusi nedz kara (1941–1944), nedz padomju okupācijas laika (1944–1990) un atjaunotās Latvijas neatkarības apstākļos (1990–2015). Svētku vēsturiskie nosaukumi bijuši dažādi – *jaunatnes dziesmu un sporta svētki* (1.), *dziesmu svētki* (2.–7., 9., 12.–15.), *tautas dziesmas svētki* (10.), *dziesmu un deju svētki* (8., 11.). Tieši pēdējā veidolā tie, cerams, saglabāsies arī nākotnē, sniedzot iespēju žanriski daudzpusīgi atklāt Latgales kultūras sasniegumus.

SONG CELEBRATIONS IN LATGALE: THE ASPECT OF CHRONOLOGY

Ēvalds Daugulis

Summary

Keywords: Latvia, history (end of the 19th century, 20th century, 21st century), Daugavpils, Rēzekne, choir music

The Nationwide Song and Dance Celebration is one of the most vital cultural events in Latvia, and it is also one of the most vivid forms of expression of Latvian national identity. Along with the Song Celebration traditions of Estonia and Lithuania, the Latvian Song Celebration traditions were added to the UNESCO intangible cultural heritage list in 2003. However, though the Nationwide Song Celebration has been widely studied by musicologists, there has been less research of the various regional (local) song celebrations; for example, there has been minimal study of these kinds of events in the Latgale region. There have been a few attempts to begin a systemization (Rupaine 2005, etc.), but, at this time, there has been no overall research. Due to that, the chronology of these celebration events is unclear. A few researchers include Soviet era traditions, while others attempt to unite song celebrations of both pre- and post-war eras.

Reviewing varied publications and materials, no consequent and united numeration of song celebrations in Latgale was found. The press

publications in the 1920s–1930s consider almost every song celebration as the first (Rupaine 2005: 20). Along with that, my paper continues the approach offered by the musicologist Ilona Rupaine to create a compromise (Rupaine 2005): the term ‘first’, ‘second’, etc., is used to indicate the singing event that is the most significant and the largest in terms of scale and participants. The enumeration includes song celebrations from the first period of Latvian independence (1918–1940), the time when the territory was affected by World War II (1941–1944), the era of Soviet occupation (1944–1990), and the re-established Latvian state (1990–2015).

To develop a correct concept of when, where and what kind of song celebrations took place in Latgale, this paper uses many varied historical primary sources, particularly newspapers and magazines from the past (*Latgales Vēstnesis*, *Daugavas Vēstnesis*, *Jaunākās Ziņas*, *Latgales Vārds*, and others). Additionally, to create a comprehensive celebration chronology, other factors are taken into consideration – the representation of various regions (both south Latgale and north Latgale), the name of the event, the goal of the celebration, etc. At the same time, topics include themes like regional choirs and the number of singers, the types of choirs, lead conductors and their achievements, repertoire, the artistic quality of the celebration, genres and musical works represented in the concerts (choir music, symphonic, traditional music, wind orchestra repertoire, etc.) The goal of this paper is to create and provide arguments for a possibly comprehensive Latgale song celebration chronology, which would also include modern events. Additionally, there is a study of the pre-history of these celebrations, which relate to the founding of the first modern choir in northern Latgale (since 1875).

The developed and supported chronology deserves to go into wider use, as it proves that the song celebration traditions in Latgale are deeper and older than often thought – they started in 1925, in the time of the Latvia’s first independence, and their development was not constrained by war (1941–1944) nor by Soviet occupation (1944–1990). It continues also in the renewed Latvian state (1990–2015). The historical names for the celebrations were varied – ‘youth song and sport celebration’ (I), ‘song celebration’ (II–VII, IX, XII–XV), ‘the people’s song celebration’ (X), ‘song and dance celebration’ (VIII, XI). They will hopefully maintain the final name in the future, offering the possibility to reveal the great diversity of the cultural achievements in Latgale.

Literatūra un citi avoti

- Abrenes apriņķa dziesmusvētki (1943). *Daugavas Vēstnesis*, 1. jūnijs
- Bērzkalns, Valentīns (1965). *Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864–1940*. Bruklina: Grāmatu Draugs
- Feils, Alfrēds (1936). Daugavpils novada dziesmu svētkus gaidot. *Latgales Vēstnesis*, 12. maijs
- Feils, Alfrēds (1940). Latgale pošas lieliem dziesmu svētkiem. *Raksti un Māksla* 1, 106. lpp.
- Grauzdiņa, Ilma (sast., 2004). *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*. Rīga: Musica Baltica
- Grauzdiņa, Ilma (2005). Latgaliešu tautasdziesma kora apdarēs. *Latgales mūzikas kultūra vakar un šodien*. Zinātnisko rakstu krājums. Sast. Ilma Grauzdiņa un Ēvalds Daugulis. Daugavpils: Saule, 47.–64. lpp.
- Grauzdiņa, Ilma (2010). *Izredzētie: Latvijas Lielā kora virsdiriģenti*. Rīga: Tautas mākslas centrs
- J. T. (1936). Dziesma brīvo, vieno, augšup ceļ. *Latgales Vēstnesis*, 19. maijs
- Kā Latgales novada 2. dziesmu svētkus vērtē apmeklētāji (1943). *Daugavas Vēstnesis*, 9. jūlijs
- Kūkojs, Antons (1985). *Septiņkalne*. Rīga: Avots
- Latgales dziesmu diena (1959). *Cīņa*, 21. jūlijs
- Latgales dziesmu svētki Daugavpilī. 1959. gada 19. jūlijs* (b. g.). <http://latgalesdati.du.lv/notikums/349> (skatīts 2017. gada 10. martā)
- Latgales dziesmu svētki Daugavpilī* (1990). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Daugavpils: Daugavpils tipogrāfija
- Latgales dziesmu svētki Daugavpilī* (2005). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes
- Latgales dziesmu svētki* (1940). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Daugavpils: Daugavpils Latviešu biedrība
- Latgales dziesmu svētki "Mana pils Daugavpils"* (2010). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes
- Latgales dziesmu svētki *"Mana zeme" Daugavpilī* (2015). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes
- Latgales dziesmu svētku iespaidi (1925). *Daugavas Vēstnesis*, 22. maijs

Latgales dziesmu svētku programma 1990. gada 26. un 27. maijā Daugavpilī (1990). Daugavpils: TDP IK Kultūras nodaļas izdevums

Latgales novada dziesmu svētki "Gaismas ceļos" Balvos (2002). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes

Latgales novada dziesmu un deju svētki "Kopā ar putniem debesīs" Viļānos (1997). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes

Latgales 15 gadu atbrīvošanas svinības Rēzeknē (1935). *Daugavas Vēstnesis*, 29. maijs

Latgales tautas dziesmas svētki Balvos (1995). Koncerta programma (glabājas Ēvalda Dauguļa privātarhīvā). Bez vietas un izdevēja norādes

Mediņš, Klements (1955). *Latviešu dziesmu svētki*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība

Mediņš, Jānis (1959). Latgales koru lielā uzvara. *Cīņa*, 24. jūlijs

Par Dziesmu svētkiem (b. g.). *Dziesmotā Latgale*. <http://www.lcb.lv/dziesmotalatgale/?cat=1940> (skatīts 2018. gada 3. novembrī)

Pirmie Latgales kultūras svētki. 1923. gada 30. jūnijs (b. g.). <http://latgalesdati.du.lv/notikums/2551> (skatīts 2017. gada 9. martā)

Pirmo Latgales dziesmu svētku atskaņas (1925). *Daugavas Vēstnesis*, 29. maijs

Pošas dziesmu svētkiem (1936). *Latgales Vēstnesis*, 8. maijs

Rancāne, Anna (1990). Liktenīgie dziesmu svētki. *Literatūra un Māksla*, 26. maijs

Rupaine, Ilona (1990). *Latgales dziesmu svētku tradīcija – ieskats vēsturē līdz 1940. gadam*. Diplomdarbs. Rīga: Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorija (tagadējā JVLMA)

Rupaine, Ilona (2005). Latgales dziesmu svētku tradīcija. Ieskats svētku vēsturē līdz 1940. gadam. *Latgales mūzikas kultūra vakar un šodien*. Zinātnisko rakstu krājums. Sast. Ilma Grauzdiņa un Ēvalds Daugulis. Daugavpils: Saule, 15.–22. lpp.

Sudniece, L. (1972, sast.). *Daugavpils zonālie Dziesmu un deju svētki*. Daugavpils: Daugavpils tipogrāfija

Veic pēdējos priekšdarbus Latgales dziesmu svētkiem (1943). *Daugavas Vēstnesis*, 29. jūnijs

Vīcupa, Velga (2017). *Pirmais koris Latgalē – Benislavas jauktais koris*. <http://news.lv/Kurmenite/2017/04/28/pirmais-koris-latgale-benislavas-jauktais-koris>(skatīts 2017. gada 7. decembrī)

Zālīt[i]s, Jānis (1929). Latgales dziesmusvētki Daugavpilī. *Jaunākās Ziņas*, 3. jūnijs